

Electa. Hæc prorsus, ut nobis quasi eadem adhuc infirmitate dolens aiebat, ita per decem annorum curricula manus dexteræ ariditate contabuerat, quo nullo modo vel ad os eam porrigendi posset habuerit. Accedens itaque cœpit magnæ humilitatis precibus supplicare, quemadmodum sibimet tantum sub ejusdem sancti corporis feretro, ut eramus in ambulando, transitus concederetur. At ubi vix intromissa (erat enim compressio populi multa) transisset, sic illius aridæ manus debilitas extemplo curatur, quatenus omni recepto vigore, solitum propriæ actionis exerceret officium. Hanc namque vidimus incolumem, et Meroldum qui venerat cæcus, necnon et Aldegundem videntes.

CAPUT XV.

Pervenimus ergo psallentes nimia lassitudine ac solis ardore fatigati hora quasi sexta ad monasterii januam. Annus autem circuli resurgentis Christi octingentesimus sexagesimus tertius; dies vero mensis quarto decimo Kalendas computabur Augustas. Tunc hymno *Te Deum laudamus* incepto, intravimus ecclesiam, deponentes idem sacro-sanctum corpus

^a Ergo id quod scribit auctor anonymus in libro Translationis superius edito, S. Germani corpus humanum fuisse primitus in porticu ecclesiæ S. Vincentii, explicandum est de sacello S. Symphoriani, quod hactenus exstat in atrio ecclesiæ.

In codice Irminonis abbatis exstant litteræ donationis paulo recentiori manu scriptæ, quibus Brunardus quidam ingenuus tradit *duos mansos propriæ hereditatis suæ beatissimo Præsuli Germano, sitos in villa ipsius sancti Pon-*

A super ipsum in quo prius jacuerat sepulcrum. Deinde concinentes antiphonam: *Laudem dicite Deo nostro omnes sanctiejus, et qui timetis eum pusilli et magni, quoniam regnabit Dominus Deus noster omnipotens, gaudeamus et exsulemus et demus gloriam ei*, facta oratione ad pro omni qui convenerat cœtu peracta missarum celebritate, intulimus illud in sancti Symphoriani cryptam, ubi primum migrans ^a quieverat, atque post ejusdem sancti martyris altare in præparato sibi tumulo venerandum posuimus. Unde evolutis temporum spatiis, atque monasterio jam ex parte reædificato, adveniens gloriosus semperque pius rex Carolus ejusque regni consors Richildis regina, simulque pater et pastor noster domnus Gauzlinus ^b abbas et Ingelvinus episcopus, aliique **B** præsules sive regni sui principes, retulerunt eadem sanctissima membra cum laudibus et hymnis ad propriis locum supulcri. Ubi auxiliante Deo et Domino nostro Jesu Christo, socia Spiritus sancti gratia, multi usque hodie venientes ejusdem sancti Pontificis meritis sanantur infirmi ad gloriam et laudem sanctæ et individuae Trinitatis in sæcula sæculorum, Amen.

Isiacis nomine Celciaco in pago Stampinse, eo tenore, ut de reditu et censu quod exinde exierit, queat lumen haberi ante sanctum ejus sepulcrum. Actum Parisius anno regni x Karoli, Kal. Aprilis, Abbate Gozolino. Ex quibus apparet Gozlinum jam præfuisse monasterio anno 850, Hic subjiciendum est diploma Ludovici Augusti cognomento Pii, quo discimus situm Karoli-vennæ, cujus meminit Aimoinus superius initio libri i de miraculis S. Germani, ex ipsa originali membrana descriptum in hæc verba.

ACTA TRANSLATIONIS S. SAVINI MARTYRIS

AUCTORE AIMOINO

(Apud Marten., vet. Script. et Mon. ampl. Collect. tom. VI, p. 806, ex ms. illustrissimi domini Chauvelin, regiorum sigillorum custodis.)

OBSERVATIO PRÆVIA.

Acta translationis S. Savini martyris suppeditavit nobis codex antiquis illustrissimis domini Chauvelin, regiorum sigillorum custodis, ab annis circiter 800 axaratus. Aimoinus, illorum auctor, alter nobis non videtur a celeberrimo illo Aimonio Parisiensis S. Germani a Pratis monasterii asceta, qui tempore Caroli Calvi librum de inventione et translatione sancti Vincentii aliaque conscripsit. Et certe id non obscure in fine præfationis, ubi S. Savini *dominique mei Germani*, inquit, sanctitate, adjuvari se postulat.

In hoc autem opusculo duo præsertim occurrunt observanda. Primum, illustrem virum Baidulum clericum palatinum Majoris monasterii Turonensis abbatem, apud eruditos hactenus ignotum, S. Savini corpus ex ecclesia a Wandalis olim diruta, quam plurimis retro annis omnino deserta, ac vepribus et spinis obsita proprium Ceresiacum prædium transluisse, ubi, ædificata in honorem genetricis Dei

D Mariæ basilica, canonicos posuit et dotavit, variis beneficiis cumulavit. Secundo, locum illum, *posita ibi monachorum norma*, longe cultionem ac venerabiliorem evasisse, quippe *domus omnis cum ecclesia nobiliori atque ampliori schemate* consurrexit. Id auctoritate simul ac pietate Caroli Magni factum tradunt, qui monasterium regia magnificentia constructum restauratori ordinis monastici in Gallia Benedicto Anianensi abbati regendum commisit, ubi, congregata maxima monachorum caterva, Benedictina religio ita floruit, ut ad varias inde congregationis subsecutis temporibus diffusa fuerit. Ex S. Savini quippe monasterio ad restaurandam in Augustodunensi S. Martini cœnobio disciplinam cum sancto Hugone et sedecim aliis monachis assumptus est maximus ille Beruo, qui postea Gignacensi, Balmensi ac demum Cluniacensi congregationi abbas præfuit: idque petente ac procurante Badilone comite, Eduensis asceterii restauratione, cujus olim,

ut conjicimus, Baidulus propinquus, S. Savini basilicam construxerat ac dotaverat.

Porro hæc Acta conscripsit Aimoinus ad petitionem Hucberti abbatis S. Savini, qui a vulgatis ha-

ctenus hujus cœnobii indicibus exsulavit, quique post Dodonem Benedicti Anianensis discipulum et successorem collocandus videtur.

AIMOINI PRÆFATIO.

1. Vere crediderim hoc tam parvum quam magnum hujus sequentis operis sacramentum mihi divina sanctique Savini præcipui testis Christi dispensatione donatum : parvum dico quantitate voluminis, magnum vero reverentia martyris. Nam et talia ne legentium auditorumque sensibus fastidienda sint, paucis oportet innotesci. Et utinam, licet immeritus presbyter, is talis inveniar, qui et sancto defe-

ram, ipsiusque amplexandæ congregationi, memorando videlicet ejus cœnobii Hucberto abbati, et sub eo pie colendis Patribus, aliquid eum honore futurum relinquam, utque ad sancti martyris laudem vestramque jucunditatem fieri possit, illius, domnique mei Germani sanctitate, vestrarumque orationum solamine, Dei sanctique Savini amici me supplex imploro juvari.

INCIPIT TRANSLATIO.

2. Ea sane tempestate qua Wandalorum populatio, ut usque nunc ex antiquitate refertur, in vicinas exterarum longe lateque sæviebat nationes, ecclesia quæ desuper corpus erat beatissimi martyris Christi Savini, diruta, ipseque locus ita desolationi habitatorum absentia traditus est, ut eremi vastitate oblitus, per multum inhabitabilis desereretur annorum cursum. Quod et si aliqui, pauci duntaxat, restiterant vicini incolæ, et quorum manus ad hoc reparandum minime sufficerent. Tempus namque profusum transiit, sed non memoria oblita est loci : qui licet incultus, priscorum tamenolvebatur per ora sacratus, beatique Savini corpori scientissime dedicatus. Cumque longioris ævi defluxo jam spatio, Omnipotens et locum restaurari, et sanctum manifestius recoli disposuisset, quomodo acciderit gratum in brevi dicere fuit.

3. Cum igitur quoddam pecus cujusdam coloni hominis aliquando aberasset a grege, ille, animali in pascualibus non invento, remotiora silvarum, de pecore desperatus, aggressus est loca, repertoque extra pecoris vestigio, cœpit sequi donec spinarum ruborumque asperitate longius arceretur ab incepto. Sed quod est pro perditis rusticorum pauperum, laborem quamvis gravem evincere persistens, ferro veprium omniumque stirpium sibi nocentium dextera lævaque impedimenta succidens, ad locum tandem sic desudans prorupit, in quo quadrupede quod quærebat jacenti conspecto, accessit, eum commovens, sed pecus ullo modo se levare non potuit. Obruerat enim intrans ejusdem olim basilicæ septa, taliter debile jacens, quatenus omnibus contractum membris, nec assurgere, nec incedere penitus valeret. Brachiis tamen illud impositum portavit ad domum, vicinis gesta replicans universa.

4. Crescebat itaque hujusmodi narratio per dies atque dilatabatur prolixè. Manebat quidem de sancto, et ejus ecclesia vivens adhuc, ut præmisimus fama : sed catenus quo fuerit in loco, mortuis jam

qui noverant, ignorabatur. Non tamen deerant, qui a videntibus priorem ejusdem basilicæ statum, ea quæ tunc quasi nova dicebantur, se antea crebrius audisse certissime faterentur.

5. Interea quidam presbyter, nomine ac merito Bonitus, his diligentia attentis, institit divino sanctique martyris amore conductus, ecclesiam martyrii reconstruere, locumque ut est hodie habitationi restituere. Quod autem inter cætera unum ibidem miraculum a Bonimio sacerdote ipsius Boniti nepote comperimus, sufficiens ad id quod agitur interponere judicavimus. Aiebat enim inter hæc quæ ab eodem suo avunculo referri de sancto sæpius asserebat, quasi modo idem Bonitus equum sibi quondam furtim subtractum interpellatione domni Savini recuperare meruerit. Equo siquidem perduto, quid faceret, frenum necnon et sellam accepit, atque ante sancti tumulum sic increpitans, mœrensque projecit : Te, inquit, sancte martyr, cultui seu venerationi ecclesia tibi refecta, pro parvo possim et laborando restituere, tu, proh nefas, equum mihi tuis meritis, ut poteras, non custodisti. Equidem servio ecclesiam, num patior? Quod si rectum videtur, Deus discernat, tuque perpende, mihi que equum restitue. Hæc et plura postquam sic veluti juste querelans intulit, reversus ad domum, nocte superincumbente, placido se sopori donavit, deinde galli voce somni torporem linquere monentis evigilans, officium nocturnale atque matutinale ante sancti sepulcrum reverenter solito complevit. Quo peracto, dum se ab ecclesia domui redderet, equus nuper furatus, nullo se regente, mox in facie præsto fuit, domini que præsepium, utpote notum repetens, stabulum cursu ingreditur : quod presbyter cernens, Domino sanctoque ejus martyri Savino grates rependens, studiosiorem se deinceps circa Dei martyris cultum exhibuit.

6. Erat denique vir prosapia clarus, rebus inclutus. Baidilus clericus palatinus abba Majoris mona-

sterii Turonensis, hæreditaria ibidem juxta in villa nuncupante Cerisio, jure propinquitatis possidens prædia : qui hujusmodi dum advenisset, agnitis negotiis, incipit prudenti animo audita meditari, atque si taliter esse vulgata possent sagaci perquisitione scrutari ; cumque ex præsentium et antiquorum relatione, insuper et miraculorum attestazione, idque etiam loco pandente, rem verissimam esse collegisset, conatibus piis sedulisque anhelare, quo et sibi ex sancti martyris parte cederet gratia, et sancto martyri ex suarum portione rerum amplificaretur dignitas. Quid inquam ? In eodem prædio, quod non antea molitus fuerat, in honore Virginis matris Christi, divinitus ardens condis, sacratque basilicam, habitationes facit, clericos imponit, necessaria cuncta exornat, demum vero ad sancti tumulum cum fiducia, omnisque obsequii diligentia supplex accedens, celebratis officiis missarumque solemnibus, Deum sanctumque postulans martyrem, ut illi quod nisus fuerat concedere perficere, tantum tamque copiosum pignus a loco in quo jacebat cum tremore psallens assumpsit. Ibat ergo feretro corporis supposito, gaudenter exultans, nulla sibi in sancto opere impediende difficultate, quousque ad reverendam egregio martyri quam paraverat perveniret urnam ; in quo pretiosum, gratias agens divinas, corpus honeste recondens, dotem ecclesiæ ipsique martyri, totumque prædium familiamque donavit. Itaque Deum, quod suis annuerit votis, sanctumque Savinum magnifice laudans, gratulans exivit et ovans.

7. Cæterum dum vixit non cessavit conferre mæra, augere beneficia, quibus locus ditaretur et cresceret. Plures quoque nobilium ejus actus eximios imitati, addiderunt thesauros, contulerunt alodios, multisque donis locus effulsit, positaque ibi monachorum norma, redditur quanto cultior, tanto prorsus venerabilior. Erat autem et est situ habilis, silvarum arborumque fructuosarum amœnitate jucundus, cum pratis et vincis, aqua et molendinis.

8. Ergo monachis post divinum persolutum officium, operibus manuum, quod suum eorum est, sollicite studentibus, domus omnis cum ecclesia nobiliori ampliorique schemate consurgit. Quorum bonitatis ordinisque religio, Deo sanctoque martyre suffragante, illic talis exstitit, quæ multorum et maxime magnatorum mentes ad recolendum duntaxat muneradumque locum dulciter invitaret. Talis floruit, talis cum bonarum actionum fructibus hactenus vernalis, talis quæso et opto in Jesu Christo permanet.

9. Nec illam aliis omissis silendam reor quæ post venerabilem ejus corporis translationem præcipua facta fuisse dignoscitur virtus, ad ipsius sanctam evidentissime declarandam sanctitatem, et quia locum unde transpositus fuerat, etsi corpore, non tamen tuitione reliquerat. Presbyter vero inde cum per eandem viam qua sancti martyris corpus translatus venerat, plaustrum musto onustum minaret,

antequam domum pervenisset, ducilis a fundo karalis egressus in terram, nemine considerante, prosiliit : attamen mustus haud minus quam si obturatum esset foramen, nec una fluerat gutta, stetit, perventumque ad receptaculum plaustrum cum fuisset, presbyter accedens, et tonnam hanc inde si quiddam fecisset circumspiciens, animadvertit aperto foramine ducilem abesse, æstimans pavensque nihil in ea musti remansisse, famulos vehementi furore commotus arguere cœpit, et quare hoc minime providerint acriter ut tristis invehere : dumquo amaro nimis animo sic loquitur, unus retro recurrens ducilem a terra non longe jacentem recepit, atque ad patentem qui erat in tonna pertusum applicuit. Quo apposito, priusquam intro poneretur, impetus musti e regione prosiliens, ad barbam et pecius porrigentis ducilem usque volavit. Presbyter autem et qui astabant, pro hoc quod visu mirabile ostensum fuerat, attoniti stupuerunt, vocesque hymnidicas omnium Factori ejusque sancto martyri Savino in cœlum levatis manibus cum jubilatione dederunt. Sacerdos vero sub eadem summa qua illud in tonnam posuerat, vino recepto, ampliori voto et ore grates lætus exsolvit. Hoc et alia idem Bonimius a præfato Bonito avunculo suo frequenti relatu se accepisse fatebatur.

10. Sed quid plurima de sancto scribentes conferemus ? Nunquid illum majoris meriti ex hoc faciemus ? Ut si, verbi gratia, de Giboldi cursis inseramus per dibus sese introrsum ad invicem respicientibus, moxque sancti precatu superna miseratione directis ; ac de vinea illa juxta quam ejus corpus pausatam fuit, nec prius inde remotum, donec eadem ipsi daretur vinea ; vel de alio in somnis commoto a Franciæ partibus adveniente, manumque aridam diu habente, atque interventu martyris illic extemplo curato ; aut etiam de cæco ab annis triginta lumine oculorum privato, qui post trecentorum sexaginta mensium curricula ibidem illuminatus videns hilarisque recessit. Hæc et similia benignitate martyris ad ejus limina debilibus concessa, si modo, ut dixerim, superfluo exsequi incipiant, sanatorumque nomina, patrias villasque in quibus sunt nati vel ex quibus advenerunt, si disposuero recitare, me sobriis lectoribus avidisque auditoribus tædium inferre non abnego. Est autem mensura discretionis in divinis et hagiographis servanda scripturis, et si pauca de ipso referamus, nunquid ejus meriti virtutisque gratiam ex paucis mutilabimus dictis ? Hoc autem precamur sufficiat dictum, paucisque roboratum, quod beatus Savinus ita decenter translatus, pretiosus ac gloriosus habetur martyr Christi. Quod tam ipse quamque omnes Christum confitentes, rite confessores appellantur, cuidam ex eodem monasterio Deo subique devoto per revelationem spiritus ostendere voluit, se martyrem ob sanguinis pro Christo effusionem malle vocari.

11. Est enim meritis dives, precibus potens,